



Extrait du CGTCatalunya.cat

<http://cgtcatalunya.cat/spip.php?article12457>

Notes per una psicologia de la catàstrofe

- Actualitat - Articles opinió -

Date de mise en ligne : dimecres 17 de maig de 2017

CGTCatalunya.cat

La història és ben coneguda. Les lluites anticolonials van tenir un cert èxit, que van conduir a la creació d'Estats nacionals independents. Però l'èxit va ser també amarg: defensar la nació podia ser una línia de defensa eficaç enfront d'una metròpolis colonitzadora i més forta, ja que permetia a la gent colonitzada «tancar les seves files» per alliberar les seves terres. Però, a partir del moment de la victòria, es va convertir en un nou aparell de dominació, quan l'Estat va haver d'assegurar certa disciplina social per poder existir. Fixem-nos una mica en aquest punt. En l'imaginari anticolonial revolucionari, la creació d'un Estat nacional era el que va ser la Revolució de febrer per a la Revolució d'octubre de 1917. És a dir, un preàmbul, una primera fase del procés revolucionari. Però el calendari, malgrat la planificació de les revolucionàries, en tots aquests casos solia tornar-se boig: aquest «octubre» no arribava mai, la revolució s'estancava en el seu «febrer». Els nous Estats nacionals sense cap excepció acabaven sempre atrapats en el «realisme» i les jerarquies del mercat capitalista global. Bona lliçó per al nostre present i futur.

Renovació del colonialisme

L'evolució dels nous Estats independents i de les seves classes polítiques, moltes vegades dictatorials i corruptes, van permetre la renovació del colonialisme. Les desigualtats monstruoses es van mantenir i es van accentuar, amb la complicitat de les noves elits nacionals. L'emancipació cultural i ideològica es va estancar, enfront de l'expansió de l'espectacle globalitzat de la mercaderia, que novament va colonitzar les consciències. Les colonitzades tampoc van imaginar, van elaborar, van desitjar una altra manera de viure, i van acabar desitjant la posició del colon. En l'actualitat, les desigualtats es perceben encara amb més intensitat per la gent dels països de la «perifèria», a causa de la creixent exhibició de riquesa que es produeix a Occident.

L'espectacle de la mercaderia i del capital s'estén i s'intensifica en gairebé tots els racons del planeta, embolcallant tant a les metròpolis com a les perifèries. La imatge de la riquesa, i de les increïbles facilitats quotidianes de que es pot disposar, creix davant els ulls de qualsevol persona, estigui on estigui, i aquestes imatges brillen encara més per les que estan més lluny de la seva font. Les noves tecnologies difonen el missatge dels Amos, que la felicitat està a l'abast de totes si tenen diners per aconseguir-la. Si afegim a aquest panorama, la guerres locals que tenen lloc en la perifèria i en els Estats ja «independents» moltes vegades finançades i fomentades pels antics colons, associats sempre amb cacics locals; si afegim també la desestabilització geopolítica que s'ha incrementat després de la caiguda del «socialisme real», podem entendre l'evolució lògica i horrible de la història, que no pot ser sinó la migració de milions de proletàries a les metròpolis capitalistes. La perifèria del món capitalista es muda a l'interior del seu centre. El «tercer món» creix ja a l'interior del primer. Mai la misèria i l'exhibició de la riquesa havien estat tan a prop.

El capitalisme socialitza el desarrelament

Però seria un error pensar que aquest «tercer-món-en-el-interior-del-primer» és format només de migrants i no europees. Amb l'arribada de la «crisi», una part de les poblacions occidentals s'enfonsa. Ho perd tot, no només el seu treball, sinó també la sustentació material bàsica de la vida, la casa, el menjar, la llum i l'aigua. Moltes pensaven que el pitjor era sempre per als estrangers, pels no blancs, pels no europeus. Ara es veuen sotmeses a un desarrelament cada vegada més similar al que són sotmeses les migrants. La desposseïció que imposa el capital homogeneïtza les condicions de vida en el si de les classes oprimides multinacionals. La pèrdua de coses bàsiques, com l'habitatge o el menjar, porta també la pèrdua de l'ànim, i fins i tot de la salut, per poder buscar-se la vida de nou és increïble com la malaltia i la pobresa realitzen atacs coordinats...; les més atacades per la «crisi» es converteixen en persones cada vegada més estranyes per a la ciutadania a la qual pertanyien. El recorregut és conegut: de l'atur al subsidi. Del subsidi al PIRMI i als menjadors de l'Església. Moltes vegades ni tan sols a ells.

Aquests recorreguts, siguin per a estrangers o nacionals, es tracen segons les coordenades que imposen diferents eixos d'opressió i privilegi. No només la classe, sinó també el gènere, l'edat o la «raça» influeixen en les possibilitats

d'una caiguda. Així les coses, veiem com la pobresa es viu amb més intensitat en la famílies monoparentals amb una dona al capdavant. O en la gent gran. Dit amb senzillesa, és dolent ser obrer en temps de «crisi». Encara que és bastant pitjor ser obrera o dona migrant.

No és només que les teves condicions de vida econòmiques o materials empitjorin radicalment. És que, si ets de les persones més castigades, acabes rebent les mirades de menyspreu o de condescendència dels altres, dels que han escapat del perill i també, bastantes vegades, dels que són en bona part com tu, però compten amb un avantatge que tu no tens: ser homes, per exemple, si ets dona. O ser joves, si ets gran. La diferència se significa de manera que la converteix en avantatge o desavantatge, segons les exigències del vendre i el vendre's als diferents mercats ambulants que componen la quotidianitat actual: des del treball fins a les relacions interpersonals. La vida és escenari d'una competició incessant, d'una carrera sense fi en la qual tots els elements físics, psíquics, socials o estètics d'una persona es calculen com a recursos que poden permetre o no l'èxit. Èxit, per cert, sempre provisional i dubtós. Èxit avui pot ser no enfonsar-se. L'amenaça que la matriu de l'opressió ens recorda a totes és «no oblidin que poden caure i, que si han caigut, poden caure encara més». Amenaça útil, que imposa una por que paralitza fins a conduir a la desesperació i, de vegades, a la depressió o el suïcidi.

La pseudodefensa de les que no tenen futur

L'actual proximitat entre la pobresa i l'escapar d'ella, entre la pobresa i la classe mitjana, aquesta proximitat que apareix sovint als mateixos barris o en els mateixos cicles socials ha modificat profundament les actituds de les persones cap als problemes aliens. La gent reproduïx la lògica neoliberal en els seus discursos quotidians. La pobresa o la comoditat econòmica/material, l'èxit i el fracàs es consideren resultat de les habilitats individuals o de la seva mancança... Quan algú es troba en una posició molt desfavorida és que «alguna cosa haurà fet malament». Ull: no parlen així solament els políticament conservadors. Entre les progressistes d'esquerra, fins i tot de l'esquerra més radical, abunden aquests discursos. Per descomptat, totes critiquen l'austeritat, el neoliberalisme o el capital. Però aquestes crítiques, com bé sabem, no solen ser molt eficaces per transformar la realitat social. Llavors, passa una cosa interessant: en general, la culpa de la misèria generalitzada és de les elits. En particular, la culpa és de la vaguetat o la ineficàcia individuals de les persones que ho passen malament. En altres paraules, donada la impotència col·lectiva per fer front als atacs, cadascuna s'adapta com pot, participant en la majoria dels casos en el procés de «desolidarització» que està en curs.

La desvaloració de la vida en temps de «crisi» no és homogènia. S'han destruït milions de vides, però el capitalisme és suficientment astut com perquè aquesta destrucció no assoleixi quotes que facin realitat la consigna de «som el 99 %». Si arribés el moment en què es formés una majoria social enfadada tan àmplia, l'organització social actual no podria durar molt. Hi ha molta desesperació, però també hi ha moltes que han salvat el cul, i defensaran la «pau social» d'una o una altra manera encara que apareguin com a simpatitzants en alguna manifestació o alguna xerrada. Aquesta simpatia ha de posar-se sota escrutini: les progressistes que defensen des de posicions acomodades a «la gent que ho passa malament» no són més que una pseudo-oposició. Intenten sovint elevar-se a una espècie de portaveus d'una població a la qual no pertanyen. L'activitat política que proposen cerca sempre garanties d'absència de risc. Així que la política per a elles és una bona manera d'augmentar el seu capital social i mirar el seu futur individual amb... optimisme, gràcies, precisament, a la pseudodefensa de les que no tenen futur. L'esquerra institucionalitzada permet molta publicitat personal, molt afegiment de pàgines als currículum vitae, bastants llocs de treball per a les «nostres». La gent posa les seves expectatives en una nova classe de polítiques professionals i elles evidentment no malgasten un fons tan valuós. Parlant en general, les simpatitzants de les classes mitjanes alternatives i progressistes diuen que treballen per les altres, mentre que en el fons treballen per al seu ascens personal: l'activisme sense riscos els ajuda a construir un perfil vendible i replet de sensibilitats socials.

«Aparta de mi aquest... malestar»

El neocolonialisme de l'Imperi ha barrejat el «centre» amb la perifèria, el primer i el tercer món. El difús de les seves fronteres genera una gran angoixa entre la gent que aconsegueix mantenir fins a cert punt la seva posició com a «ciutadanes normals». L'angoixa enfront del risc d'una caiguda lliure, o enfront del desordre global que pren forma en la difusió de la guerra o en el canvi climàtic, provoca el ressorgiment d'una sèrie de mecanismes de defensa que es conformen entorn d'una eufòria sense justificació i excusa, o a una cerca d'excitacions constants i superficials. «Passar-ho bé» sigui com sigui és el modus vivendi per excel·lència per posar barreres a la catàstrofe que ens envolta. Aquesta eufòria es manifesta mitjançant diferents pràctiques i estils de vida, des de l'esport fins a les drogues, des de les relacions efímers fins a la fe renovada en una vida familiar canònica. El que s'hi amaga, en tots els casos, és la intenció de mostrar que el malestar no domina la vida personal, i que la quotidianitat que vivim segueix tenint sentit. L'obsessió pels somriures i les fotos és indicativa d'una transmutació psíquica generalitzada amb connotacions clíniques. La defensa de certa normalitat personal davant un món hostil i invasor cobra formes desesperades, que freqüen una espècie de deliri ordinari.

Teràpies individuals per a societats malaltes

El «pensament positiu» és una de les ideologies que més travessen la realitat social en els nostres temps. Existeix una obsessió sense precedents pels plantejaments «holístics» i, dins d'ells, per l'actitud psicològica de cadascuna, com a determinant de la salut, del benestar i de la felicitat personal. La idea és que una actitud optimista pot conduir a l'individu a resoldre els seus problemes i sofriments. Atès que és molt més difícil i complicat qüestionar les variables sociomaterials de la vida personal, el que s'examina constantment és si la persona és prou positiva enfront de les seves dificultats. Les jerarquies socials queden en segon pla segons aquests discursos, la qual cosa els fa molt útils per a la seva legitimació. Les veus que els emeten provenen, en general, de les classes mitjanes i de cercles pseudoalternatius, que ni poden ni volen tenir problemes amb les autoritats.

Tals discursos estan lligats a la propagació de pràctiques terapèutiques, que operen com un espècie d'ortopèdia o rehabilitació emocional davant la por i la incertesa que comporten la vida de la ciutadania en l'Imperi. Les dificultats materials i la degeneració del teixit relacional fan necessari buscar suport relacional i afectiu, encara que sigui en termes de mercat. Moltes vegades, se li pregunta a algú si la seva terapeuta «és bona» de la mateixa manera en què es pregunta sobre una mercaderia. La teràpia psicològica és el lloguer de la presència i l'escolta de l'altre. Fins i tot algunes experiències comunitàries s'ofereixen sota la forma d'activitats grupals. La societat terapèutica és un dispositiu que intenta aconseguir l'impossible: crear subjectivitats que, encara que experimentin una precarietat experiencial generalitzada, es mantinguin estables. L'objectiu del mercat de les teràpies és sostenir a l'ésser sota la pressió de l'imperatiu de competir sempre, i aguantar la fragmentació del temps/espai quotidià fragmentació resultat de la mobilització accelerada i constant que imposa l'Imperi. No es viu i no es treballa en els mateixos llocs i els canvis successius fan difícil unificar el passat, el present i el futur de la vida per donar-li sentit. Les terapeutes proposen la construcció d'un sentit, dins d'una realitat en la qual tots els relats personals i col·lectius tendeixen a tornar-se caòtics i desordenats.

Efectivament, el suport terapèutic per aconseguir un pedaç d'eufòria o alleujament és qüestió de posició en les jerarquies socials. I depèn sempre del que puguis gastar. Terapeutes privats, terapeutes públics, activitats de l'oci «que et fan sentir bé», pastilles: opcions que segueixen les jerarquies de l'opressió. En els nodes superiors de la intersecció entre la classe, el gènere o la «raça» hi ha més recursos per oblidar i adaptar-se ràpid. Hi ha menys per les de baix. La fragmentació de l'experiència no es viu de la mateixa manera en tots els punts, i el sofriment s'acumula allí on s'acumula més violència.

Incorporar el patiment a la vida

En aquest punt, és important aclarir el que no diem: no ens oposem a la teràpia en general, sinó a la ideologia que propaga que el patiment és un accident personal en la trajectòria solitària de l'individu-conqueridor. No es pot negar

que hi ha situacions que requereixen cures especials i està bé buscar-les sense objeccions ideològiques, però podem criticar com s'expandeix el mercat de la teràpia, i entra en tota fractura relacional i afectiva, per rehabilitar l'Ego competitiu i paranoide de la civilització Occidental, aquí on aquest Ego està caigut. Dit d'una altra manera, la nostra posició és que no hem de superar el patiment per arribar a la «felicitat». És aquesta «felicitat» la que ha de deconstruir-se i criticar-se, per poder incorporar el patiment en la vida, d'una nova manera i des de la seva acceptació, des del reconeixement ple de la nostra fragilitat; arribar a una nova concepció de la felicitat, més enllà de les idees d'èxit i de fracàs.

Sigui com sigui, seria un error presentar a les oprimides solament com a meres víctimes de la pressió material i psíquica que imposa el règim neocolonialista. Perquè també és veritat que les plebees hem aconseguit, des de les nostres posicions desfavorides, desenvolupar estratègies de supervivència creatives i dinàmiques. Xarxes alegals de suport mutu en matèria d'alimentació i habitatge, codis per evadir la repressió policial, capacitat per muntar esdeveniments, trobades, festes sense diners i, de vegades, una capacitat extraordinària de mantenir el somriure, malgrat la magnitud de l'opressió que vivim. Sense idealitzar aquestes situacions, ja que moltes vegades també són travessades per jerarquies invisibles duríssimes, veiem que mostren una capacitat per resistir, estimar i lluitar quan les autoritats volen imposar la sort de l'homo sacer, és a dir, d'un ésser que té el mateix valor que un objecte. El que és important aquí és que aquestes pràctiques deixin de ser tan marginals, i una part de la ciutadania de l'Imperi es familiaritzi amb elles. El que abans era només de les persones migrants, no europees, excloses, ara i davant la creixent precarització de la vida, es converteix en un recurs potencial per a totes. Ja no escandalitza robar la llum, ocupar habitatges abandonats, oposar-se a la llei, formar xarxes de cooperació, intercanvi, compartir materials i afectes, sostenir la vida com sigui possible. Veiem també com la gent més oprimida desenvolupa habilitats extraordinàries de supervivència material i psíquica en condicions molt adverses.

Lliçons de resiliència

Els manters, les treballadores sexuals, les persones en cadires de rodes podrien oferir lliçons de resiliència a totes les que les miren amb condescendència. Precisament per sofrir un silenciament més intens, estan més prop del nucli de la defensa de la vida davant la reificació que imposen la lògica del mercat i els seus canibalismes; interpel·len activament a la figura tan venuda de l'home conqueridor blanc, amb diners, jove, reeixit; per lluitar i sobreviure, cal promoure la destitució d'aquesta figura. És important buscar, pensar, elaborar una idea de la potència de la nostra capacitats més enllà de les regles de la fàbrica social en què estem immerses.

Ara bé, per recompondre una força col·lectiva efectiva contra l'aïllament i la por que l'Imperi imposa, s'ha de desenvolupar una nova cultura d'associació col·lectiva, lluny de la ideologia de l'individu conqueridor i també de les ideologies pseudocomunitàries que pràcticament són un complement de la primera. Què vol dir això? Circula molta xerrameca sobre la importància de la comunitat, de la comuna, de la solidaritat, etc. En la majoria dels casos, aquesta comunitat no és més que un cercle social estès en una assemblea, casa o partit, un ambient per socialitzar-se, allotjar-se o passar el temps lliure, decorat amb sensibilitats socials. Però, al final, la supervivència material i psíquica de cada persona en aquests ambients segueix dependent dels recursos individuals. I, algunes vegades encara que, efectivament, no totes, ni la majoria d'elles es parla de suport mutu precisament per tancar la seva manca.

Practicar la solidaritat

És important no enganyar-se a una mateixa. Si les respostes a la cerca de diners, de casa o d'afecte solen ser individuals, és inútil propagar la idea de la solidaritat de manera intensa i abstracta. Més interessant és com abordar de manera concreta les qüestions de la supervivència econòmica, de la comunicació i les seves jerarquies, del desig, de l'envelliment, de la malaltia i de la mort, tenint com a referència a la veu que menys se sent, el punt de vista de les persones més silenciades, i no a aquells que canten l'interès pel bé comú, de manera que les seves

paraules o el seu treball els són retornats en forma de reconeixement personal, prestigi i compensacions materials directes o indirectes. En ocasions, veiem circular a una espècie de microlíders postsocialistes, llibertaris o indepes, que condemnen el canibalisme dominant i el seu ordre social, que fins i tot treballen en projectes polítics o comunitaris, competint en la pràctica amb els altres per guanyar prestigi i espai, i buscant convertir-se en petits o grans Pablos Iglesias algú que aconsegueix acomodar-se a les jerarquies socials, aprofitant la crítica a aquestes mateixes jerarquies .

Crear una força solidària passa per criticar tant l'individualisme actual com el comunalisme idealitzat. La nova colonialitat del poder s'erigeix com un règim cruel d'exclusions i discriminacions, al mateix temps que assimila els discursos crítics, fent-los florir quan els buida de contingut pràctic i els converteix en parts de la ideologia d'un capitalisme que pot ser salvatge i, alhora, progrés. La nostra tasca política seria plantejar la solidaritat i els llaços entre les persones oprimides, no com a discursos abstractes que són la resposta a tot, sinó centrant-nos en el particular i en la resolució de problemes resolució que, inevitablement, sempre serà parcial... . Hem d'anar amb compte en no fer dels nostres discursos els nostres enemics, com ha passat bastants vegades en la història dels moviments contestataris.

** Una Posició és una crida a la reactivació d'un projecte seriós, autònom i llibertari fora de les institucions de la democràcia parlamentària. Article extret del web de Solidaridad Obrera.*

<http://lasoli.cnt.cat/16/05/2017/economia-notes-psicologia-catastrofe/>